

มรดกเทศกกับประวัติศาสตร์ไทยที่สำคัญ

Tourist Guide and Significant Thai History

สงกรานต์ กลมสุข*

บทคัดย่อ

ด้วยประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่า ๔๑๗ ปี ของอาณาจักรอยุธยา จึงเป็นที่มาของเรื่องราวต่างๆ ที่น่าสนใจ และการมีพระมหากษัตริย์ถึง ๓๔ พระองค์ โดยมาจาก ๕ ราชวงศ์ สร้างและปกครองอยุธยาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ทำให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน อีกทั้งศึกสงครามทั้งภายในและภายนอก ราชอาณาจักรอย่างนับไม่ถ้วน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่มีคฤเทศกจะต้องศึกษาและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไทย สมัยกรุงศรีอยุธยาให้ถ่องแท้เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการนำชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ภายในกรุงศรีอยุธยา

บทความเรื่อง “มรดกเทศกกับประวัติศาสตร์ไทยที่สำคัญ” นั้น ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ออกเป็น ๒ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียราชอาณาจักรอยุธยาที่มีคฤเทศกควรศึกษาเอาไว้ โดยส่วนที่ ๑ ผู้เขียนนำเสนอเหตุการณ์การเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๑ เมื่อปี พ.ศ.๒๑๑๒ ซึ่งจำเป็นต้องย้อนไปตั้งแต่สมัยของสมเด็จพระไชยราชาธิราช เนื่องจากมีเหตุการณ์ต่างๆ มากมาย ทั้งความขัดแย้งระหว่างพระราชวงศ์อันได้แก่ราชวงศ์อู่ทองกับราชวงศ์สุพรรณภูมิ ความขัดแย้งภายในราชสำนักระหว่าง

สมเด็จพระมหาธรรมราชากับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และที่สำคัญคือ การเกิดหนองบ่อนไส้ภายในราชอาณาจักรอยุธยาและการรุกรานจากอาณาจักรพม่าในคราวเดียวกัน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นมูลเหตุสำคัญทั้งสิ้นที่นำมาซึ่งการเสียกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ.๒๑๑๒

ส่วนที่ ๒ ผู้เขียนได้นำเสนอมูลเหตุที่สำคัญที่ทำให้เสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๒ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐ อาทิ การเสื่อมถอยของสถาบันการเมืองและสังคมในสังคมกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ผู้นำบ้านเมืองไม่เข้มแข็ง การขาดการฝึกฝน ซ้อมรบ รวมไปถึงไส้ศึกภายในราชอาณาจักร โดยประเด็นต่างๆ ที่ได้กล่าวมา ผู้เขียนได้เลือกสรรเอกสารที่นำมาใช้อ้างอิงประกอบการเขียน ซึ่งมีทั้งพระราชพงศาวดาร ตำนาน และเอกสารวิชาการอื่นๆ ของนักวิชาการประวัติศาสตร์ที่ได้ทำการศึกษา มาก่อนหน้านี้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มรดกเทศกไทยที่สนใจในเรื่องราวของประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยาได้เข้าใจสาเหตุที่แท้จริงของการเสียกรุงศรีอยุธยาได้อย่างกระจ่างและเกิดความภาคภูมิใจในราชอาณาจักรอยุธยามากยิ่งขึ้น

*อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการบริการและการท่องเที่ยว สำนักวิชาหลักสูตรนานาชาติ คณะบัญชี ธุรกิจและมัลติมีเดีย มหาวิทยาลัยคริสเตียน

Abstract

The Kingdom of Ayutthaya existed between ๑๘๙๓ to ๒๓๑๐ years. It was founded and ruled by ๓๔ kings from the ๕ dynasties who struggled over the courts and the repeating wars and rebellions within the kingdom in the hands of the Burmese in ๒๑๑๒ and ๒๓๑๐ anguished the Thai people and had damaged the relationship of the Kingdom of Thailand with its neighboring country Burma, even up to the present days. And now these issues became a very important for Thai people especially a tourist guide to study and generate the highest efficient during the trip in Ayutthaya kingdom for tourist.

The article "TOURIST GUIDE AND SIGNIFICANT THAI HISTORY" presented the important issues and events had led to fall of Ayutthaya Kingdom. The first fall of the kingdom, for instance, rooted back from the reign of king Chairachathirat, could be the result of the conflicts between the U-Thong

dynasty and Suphanabhumi dynasty, and the conflict within the royal court between King Mahachakabhad and King Mahathammaracha. The second falloff the kingdom, on the other hand, could be attributed to the decline of political and social institutions and the lack of competent rulers. The issues and events were selected from many documents including royal annals, history records, and other academic documents authored by various historians who had previously studied the history of Ayutthaya kingdom.

This article aims to present clear and vivid descriptions and analysis of the events that caused the decline of the Kingdom of Ayutthaya to give the readers especially for the tourist guide has a better understanding of its history and to instill into their hearts and minds the concept of nationalism and pride of our great nation, The Kingdom of Thailand.

คำว่า "ประวัติศาสตร์" ตามความหมายดั้งเดิมเป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือคำว่า **ἱστορία** หรือ Historia มีความหมายว่า ความเป็นมา (History) ความรู้ (Knowledge) เล่าเรื่อง (Narrative) ส่วนในภาษาไทย เกิดจากการสมาสคำศัพท์ภาษาบาลี คือคำว่า "ประวัติ" (ประวัติ) ซึ่งหมายถึงเรื่องราวความเป็นไป และคำศัพท์ภาษาสันสกฤต คือ "ศาสตร์" (ศาสตร์) ซึ่งแปลว่าความรู้ ดังนั้นคำว่าประวัติศาสตร์ จึงหมายถึง ความรู้ที่ได้มา

จากการศึกษาเรื่องราวต่างๆ อย่างไรก็ตามคำว่าประวัติศาสตร์ เป็นคำที่มีความหมายหลากหลาย โดยมีนักปรัชญาหลายท่านได้ให้คำอธิบายถึงความหมายของคำว่า "ประวัติศาสตร์" ไว้ เช่น R.G.Collingwood ได้กล่าวไว้ว่า "History is a kind of research or inquiry action of human beings that have been done in the past หรือ ประวัติศาสตร์ คือ วิธีการวิจัยหรือการได้ส่วน...โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษา

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๔

เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษยชาติที่เกิดขึ้นในอดีต, E.H. Carr อธิบายว่า “What is history?, It is a continuous process of interaction between the present and the past. หรือ ประวัติศาสตร์ ก็คือ กระบวนการอันต่อเนื่องของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจุบันกับอดีต นอกจากนี้ ศ.ดร.ธงชัย วินิจจะกูล นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสหรัฐอเมริกา ได้อธิบายคำว่า ประวัติศาสตร์ไว้อย่างน่าสนใจคือ “การเข้าใจอดีตนั้นคือประวัติศาสตร์...เราต้องเข้าใจว่า ความรู้เกี่ยวกับอดีตนั้นสร้างใหม่ได้เรื่อยๆ เพราะทัศนะมุมมองของสมัยที่เขียนประวัติศาสตร์นั้นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ”

ดังนั้น ประวัติศาสตร์ จึงหมายถึงเหตุการณ์ในอดีตตั้งแต่มีมนุษย์เกิดขึ้นมาในโลกจนถึงวินาทีที่ผ่านมา รวมทั้งเรื่องราวหรือเหตุการณ์บางอย่างที่เคยเกิดขึ้นมาในอดีตที่เราหรือเข้าใจผ่านคำบอกเล่าหรือการบันทึกจากผู้ที่สร้างขึ้นมาก็เกี่ยวกับอดีตที่ผ่านพ้นไป ทำให้เข้าใจสังคมในอดีตที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดและนำมาเสริมสร้างความเข้าใจในสังคมปัจจุบัน

การศึกษาประวัติศาสตร์ สามารถศึกษาได้หลายประเด็น เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์การเมือง (Political history) ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ (Economic history) ประวัติศาสตร์โลก (World history) ประวัติศาสตร์ชาติ (National history) หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local history) ซึ่งปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์นั้น มีบุคคลบางกลุ่มเท่านั้นที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษา เช่น นักประวัติศาสตร์ รวมไปถึงนักโบราณคดี นักสังคมวิทยา และนักมานุษยวิทยาที่อาศัยประวัติศาสตร์ศึกษาประเด็นที่ตนเองต้องการ อย่างไรก็ตามก็ยังมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่บุคคลที่เรียกว่า “มัคคุเทศก์”

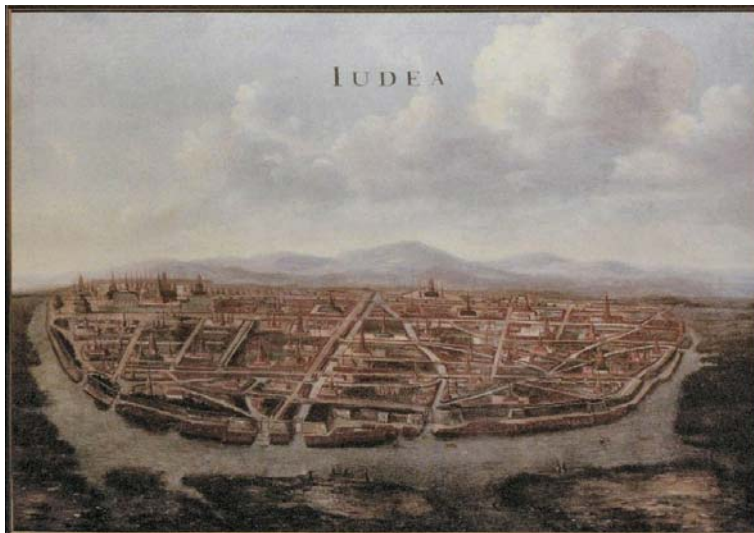
มัคคุเทศก์ (Tourist guide) คือ ผู้นำทาง ผู้ชี้ทาง ผู้บอกทาง (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕ : ๖๒๖) และในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.๒๕๕๑ ได้กำหนดคำนิยามของมัคคุเทศก์ว่า “มัคคุเทศก์ หมายถึง ผู้ให้บริการเป็นปกติธุระในการนำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ โดยให้บริการเกี่ยวกับคำแนะนำและความรู้ด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว” ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับความหมายของมัคคุเทศก์โดยแท้จริง มัคคุเทศก์จึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญและทักษะในการนำชม นอกจากนี้มัคคุเทศก์ที่ทำหน้าที่ในการนำชมแหล่งโบราณสถานและโบราณคดี ซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ไทย เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่นักท่องเที่ยว ตั้งแต่เริ่มการเดินทางจนถึงที่สุดการเดินทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์ของกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเคยเป็นราชธานีของประเทศไทยมายาวนานกว่า ๔๑๗ ปี นั้น นับได้ว่ามีความสำคัญต่อมัคคุเทศก์ไทยเป็นอย่างมาก เพราะมีเรื่องราวที่น่าสนใจ และเป็นพื้นฐานสำคัญของ การสร้างแหล่งโบราณสถานต่างๆ ในอาณาจักรอยุธยา โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับการทำศึกสงครามระหว่างอาณาจักรอยุธยากับอาณาจักรเพื่อนบ้าน เช่น อาณาจักรล้านนา อาณาจักรล้านช้าง โดยเฉพาะการทำสงครามกับอาณาจักรพม่า ซึ่งในบทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนได้คัดเลือกเฉพาะตอนที่สำคัญที่สุดที่มัคคุเทศก์ไทย จำเป็นต้องมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ นั่นก็คือ สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒

ย้อนหลังไปปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ อาณาจักรสุโขทัย ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคกลางตอนบนของประเทศไทยปัจจุบัน เริ่มเสื่อมอำนาจลง ได้ปรากฏอาณาจักรใหม่บริเวณภาคกลางของประเทศไทยที่แผ่ขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ โดยการรวมหัวเมืองต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน และร่วมกันสถาปนาเป็นอาณาจักรใหม่ นำมาว่า ราชอาณาจักรอยุธยา

อาณาจักรอยุธยา หรือ “กรุงเทพมหานคร บวรทวารวดี ศรีอยุธยา มหาตลก ภพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์อุดมมหาราชนาน” (พระบริหารเทพธานี, ๒๕๔๑ : ๗๑) เป็นอาณาจักรของชนชาติไทยในอดีตตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐ เมืองหลวงคือ กรุงศรีอยุธยา เป็นอาณาจักรซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองจนอาจถือได้ว่าเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองมั่งคั่งที่สุดในภูมิภาคสุวรรณภูมิ (दनัย ไชยโยธา, ๒๕๕๐ : ๘) อีกทั้งยังเป็นอาณาจักรที่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับหลายชาติ จนถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการค้าในระดับนานาชาติ เช่น จีน เวียดนาม อินเดีย ญี่ปุ่น เปอร์เซีย รวมทั้งชาติตะวันตก เช่น โปรตุเกส สเปน ดัตช์ และฝรั่งเศส เคยมีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล โดยมีประเทศราชแผ่ขยายไปจนถึง

รัฐน่านของพม่า (ปัจจุบัน) อาณาจักรล้านนา มณฑลยูนนาน มณฑลชานสี อาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรเขมร และคาบสมุทรมลายูในปัจจุบัน

อาณาจักรอยุธยาสถาปนาขึ้นโดยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) เมื่อวันศุกร์ที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๑๘๙๓ และถูกทำลายโดยกองทัพพม่าในสมัยของพระเจ้าเอกทัศ เมื่อวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ อยุธยาเป็นเมืองหลวงของสยามเป็นเวลาจนถึง ๔๑๗ ปี มีกษัตริย์ปกครองทั้งหมด ๓๔ พระองค์ โดยมาจาก ๕ ราชวงศ์ คือ อู่ทอง สุพรรณบุรี สุโขทัย ปราสาททอง และบ้านพลูหลวง (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๗ : ๑๗)

แผนที่ JUDEA วาดโดยโจฮานส์ วิงบูนส์ (Johannes Vingboons) โดยการว่าจ้างของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (VOC) ปี พ.ศ. ๒๒๐๖ (Vandenberg, 2009)

จากแผนที่ของวิงบูนส์ พบว่าอาณาจักรอยุธยา นั้น มีความได้เปรียบทางสภาพภูมิศาสตร์เป็นอย่างมาก เนื่องจากมีลักษณะเป็นเกาะกลางแม่น้ำ โดยมีแม่น้ำหลักถึง ๓ สายล้อมรอบ อันได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นคูเมืองทางด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ แม่น้ำลพบุรีเป็นคูเมืองทางด้านทิศเหนือ และแม่น้ำป่าสักเป็นคูเมืองด้านทิศตะวันออก ด้วยสาเหตุนี้ ทำให้อยุธยาสามารถควบคุมเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญของราชอาณาจักรไว้ได้ อันส่งผลให้สามารถควบคุมกลไกการเมืองการปกครอง หัวเมือง การทหาร และการค้าไว้ที่ศูนย์กลางของอาณาจักร (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๗ : ๔๘)

ทางด้านอำนาจทางการเมืองการปกครอง แม้ว่าอาณาจักรอยุธยาจะไม่ได้สร้างเส้นแบ่งพรมแดนโดยการนำกองกำลังทหารไปตั้งกำลังรักษาพรมแดนอย่างในปัจจุบัน แต่ก็มีวิธีการปกครองหัวเมืองต่างๆ ด้วย “บารมี” โดยปล่อยให้แต่ละเมืองได้ปกครองตัวเอง และในขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับความยิ่งใหญ่และอำนาจของอาณาจักรอยุธยาโดยการส่งบรรณาการหรือโดยการส่งพระธิดามาถวายพระมหากษัตริย์ ซึ่งเรียกว่า “การสยุมพรทางการเมือง” เพื่อแสดงความเป็นมิตรไมตรีต่อกัน ซึ่งการปกครองด้วยระบอบเช่นนี้ จะไม่ทำให้เกิดปัญหา หากว่าพระนครยังคงมีความเข้มแข็ง แต่เมื่อใดก็ตามที่พระนครอ่อนแอลงความเป็นพันธมิตรก็จะถูกละทิ้ง และเปลี่ยนเป็นการ “แข็งเมือง” ไม่ขึ้นกับพระนครอีกต่อไป และนำมาซึ่งศึกสงครามในการปราบหัวเมืองต่างๆ ที่ทำการแข็งเมือง นอกจากนี้ อาณาจักรอยุธยา ยังใช้ระบบ “ตักดินา” เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม ซึ่งมีการแบ่งชนชั้นของคนออกเป็นหมวดหมู่และชนชั้นอย่างชัดเจนว่าเป็น “ผู้ปกครอง” และ “ผู้อยู่ใต้การปกครอง” นอกจากนี้ยังมีระบบการเกณฑ์แรงงาน “ไพร่” ซึ่ง

หมายถึงกลุ่มประชาชนทั่วไป และการเก็บภาษีอากร หรือที่เรียกว่า “ส่วย” อันหมายถึงผลิตผลและตัวเงิน ส่วนทางด้านการค้ากับต่างประเทศนั้น กษัตริย์ทรงเป็นผู้ผูกขาดทางการค้า หรือที่เรียกว่า “พระคลังสินค้า” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๗ : ๑๙)

ส่วนบทบาทของพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยา นั้น พระมหากษัตริย์คือผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในอาณาจักร เป็นระบอบการปกครองที่กษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางอำนาจและผู้นำทั้งฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของบ้านเมือง ซึ่งนักประวัติศาสตร์ได้วิเคราะห์บทบาทของพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมืองนั้น เป็นไปตามแนวคิดทางการเมืองที่แบ่งอยู่ ๓ ประการ คือ จักรพรรดิราช ธรรมราชา และเทวราชา ซึ่ง จักรพรรดิราชคือพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่เหนือกษัตริย์อื่นๆ ทั้งปวง ธรรมราชา คือ กษัตริย์ที่มีบุญ ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจด้วยธรรมะ ทรงอุปถัมภ์พระศาสนา ส่วนเทวราชา คือ เทพเจ้าที่อวตารลงมาปกครองโลกมนุษย์ ซึ่งทั้ง ๓ แนวคิดนี้ ถูกนำมาใช้ผสมผสานเข้าด้วยกัน หรือบางสมัยแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งอาจถูกยกให้โดดเด่นเป็นพิเศษ โดยทั้งหมดมีจุดมุ่งหมายเพื่อยกย่องพระมหากษัตริย์ให้อยู่เหนือสามัญชน ซึ่งมักแสดงออกมาให้เห็นในรูปแบบของพระราชกรณียกิจ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ในราชสำนัก งานศิลปะกรรมต่างๆ หรือที่เห็นได้ชัดเจนอีกประการหนึ่งก็คือ “พระนาม” ของพระมหากษัตริย์ เช่น สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ หมายถึง พระจักรพรรดิราช หรือ สมเด็จพระนอพุทธางกูร หมายถึง เชื้อสายแห่งพระพุทธเจ้า และสมเด็จพระรามาธิบดี ย่อมหมายถึง พระราม หรือ พระนารายณ์นั่นเอง (รัชชชัย องค์กรวิเวทย์, ๒๕๔๘ : ๑๕)

ตลอดระยะเวลา ๔๑๗ ปี นับตั้งแต่พระเจ้าอู่ทอง หรือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ สถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ภายในราชสำนักอยุธยา มีพระมหากษัตริย์ ๓๔ พระองค์ การผลัดเปลี่ยนแผ่นดินของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา มีทั้งสิ้น ๓๓ ครั้ง มีทั้งวิธีการสืบราชสมบัติ ๒๑ ครั้งและการแย่งชิงราชสมบัติ หรือที่เรียกอย่างเป็นทางการว่า “การปราบดาภิเษก” ทั้งสิ้น ๑๒ ครั้ง

การสืบราชสมบัติ คือ การส่วยราชสมบัติสืบต่อในสายเลือดจากพ่อไปสู่ลูกชาย หรือจากพี่ชายสู่น้องชาย ในสมัยอยุธยาตอนต้น ลูกชายหรือน้องชายของพระมหากษัตริย์มักได้รับการสถาปนาในตำแหน่ง “รามศวร” แต่ในครั้งหลังของอยุธยา ตำแหน่งนี้ได้เปลี่ยนเป็น “วังหน้า” หรือ ตำแหน่ง “พระมหากุปราช”

การปราบดาภิเษก คือ การได้ราชสมบัติโดยการต่อสู้แย่งชิง นิยมเรียกกันง่าย ๆ ว่า “ตะลุยเลือดขึ้นนั่งบัลลังก์” พระมหากษัตริย์ผู้ผ่านพิธีการปราบดาภิเษก บางพระองค์เป็นขุนนางมาก่อน มิได้เป็นเจ้านายสืบเชื้อพระวงศ์ ดังนั้น นักประวัติศาสตร์จึงถือว่ากษัตริย์พระองค์นั้นเป็นผู้ก่อตั้งราชวงศ์ เช่น

พระเจ้าปราสาททอง ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นขุนนางฝ่ายกลาโหม ได้เข้าทำการแย่งชิงราชสมบัติจากพระอาทิตย์วงศ์ เมื่อปราบดาภิเษกแล้ว จึงจัดให้เป็นผู้ก่อตั้งราชวงศ์ปราสาททอง ตามพระนามของพระองค์ หรือสมเด็จพระเพทราชา ซึ่งแต่เดิมเป็นขุนนางในกรมคชบาล ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เมื่อปราบดาภิเษกแล้ว จึงจัดให้เป็นต้นราชวงศ์บ้านพลูหลวง โดยเรียกชื่อตามหมู่บ้านพลูหลวง ในเมืองสุพรรณบุรี

อย่างไรก็ตาม ทั้งการสืบราชสมบัติ และการปราบดาภิเษก ก็มักมีสาเหตุมาจากการแย่งชิงราชสมบัติกันเองทั้งสิ้น ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากกษัตริย์ในสมัยอยุธยา มักมีมเหสีหรือสนมหลายคน ดังนั้นเมื่อถึงคราวผลัดเปลี่ยนแผ่นดิน บรรดาลูกต่างแม่ น้องชาย พี่ชาย มักแย่งชิงราชบัลลังก์กันเอง ด้วยวิธีการนำกองกำลังที่ตนมีอยู่เข้าสู้รบต่อสู้แย่งชิงจนเสียเลือดเนื้อไพร่พลเป็นจำนวนมาก หลังจากทำการแย่งชิงราชสมบัติเสร็จแล้ว หากเป็นฝ่ายชนะ เหล่าบรรดาเสนาอำมาตย์จึงทำพิธีปราบดาภิเษกขึ้นเพื่อสถาปนาเป็นพระมหากษัตริย์ และทำการสำเร็จโทษกษัตริย์หรือพระราชวงศ์พระองค์นั้นเสีย

รายนามของกษัตริย์และพระราชวงศ์ในสมัยอยุธยาที่ทรงถูกสำเร็จโทษ มีดังนี้

พระนาม	สถานภาพ	ผู้สั่งให้สำเร็จโทษ	สาเหตุแห่งโทษ	หมายเหตุ
พระเจ้าทองสิ้น	โอรสของขุนหลวงพะงั่ว	พระรามศวร	แย่งชิงราชสมบัติ	ก่อนจันทน์
พระรัฐธาติราช	โอรสของพระหน่อพุทธางกูร	พระไชยราชาธิราช	แย่งชิงราชสมบัติ	ก่อนจันทน์
พระยอดฟ้า	โอรสของพระไชยราชาธิราช	ขุนวรวงศาธิราช กับ เจ้าแม่ อยู่หัวศรีสุลาจันทร์	แย่งชิงราชสมบัติ	-
ขุนวรวงศาธิราช กับ เจ้าแม่ อยู่หัวศรีสุลาจันทร์	กษัตริย์องค์ที่ ๑๕ และพระมเหสี	พระมหาจักรพรรดิ	แย่งชิงราชบัลลังก์	ตัดพระเศียร
พระศรีเสาวภาคย์	โอรสของพระเอกาทศรถ	พระเจ้าทรงธรรม	แย่งชิงราชสมบัติ	ก่อนจันทน์
พระพันปีศรีศิลป์	โอรสของพระเจ้าทรงธรรมและ พระอนุชาของพระเชษฐาธิราช	พระเชษฐาธิราช	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	-
พระเชษฐาธิราช	โอรสของพระเจ้าทรงธรรม	พระเจ้าปราสาททอง	แย่งชิงราชสมบัติ	-
พระอาทิตย์วงศ์	โอรสของพระเจ้าทรงธรรม	พระเจ้าปราสาททอง	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	-
เจ้าฟ้าไชย	โอรสของพระเจ้าปราสาททอง	พระศรีสุธรรมราชา กับ พระนารายณ์	แย่งชิงราชสมบัติ	-
พระศรีสุธรรมราชา	อนุชาของพระเจ้าปราสาททอง	พระนารายณ์	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	-
พระไศรยนาถิตยวงศ์	โอรสของพระเจ้าปราสาททอง และทรงเป็นวังหลังของสมเด็จพระ นารายณ์	พระนารายณ์	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	-
พระองค์ทอง	โอรสของพระเจ้าปราสาททอง	พระนารายณ์	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	-
เจ้าฟ้าอภัยทศ	โอรสของสมเด็จพระนารายณ์	พระเจ้าเสือ	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	-
เจ้าพระขวัญ	โอรสของพระเพทราชา	พระเจ้าเสือ	แย่งชิงราชบัลลังก์	-
พระเจ้าองค์ดำ	โอรสของพระเพทราชา	พระเจ้าท้ายสระ	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	-
เจ้าฟ้าอภัย	โอรสของพระเจ้าท้ายสระ	พระเจ้าบรมโกศ	แย่งชิงราชบัลลังก์	-
เจ้าฟ้าบรมศวร	โอรสของพระเจ้าท้ายสระ	พระเจ้าบรมโกศ	แย่งชิงราชบัลลังก์	-
เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ (เจ้าฟ้ากุ้ง)	โอรสของพระเจ้าบรมโกศ	พระเจ้าบรมโกศ	เป็นผู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์ พระสนม	ก่อนจันทน์ แต่ถูกลดให้ เป็นโบย ๑๕๐ ที่ จน สิ้นพระชนม์
กรมหมื่นจิดสุนทร กรมหมื่นสุนทรเทพ กรมหมื่นเสวกภักดี	โอรสของพระเจ้าบรมโกศ	พระเจ้าอุทุมพร	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	ก่อนจันทน์
กรมหมื่นเทพพิพิธ	โอรสของพระเจ้าบรมโกศ	พระเจ้ากรุงธนบุรี	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	ตัดพระเศียร
พระเจ้ากรุงธนบุรี	พระมหากษัตริย์กรุงธนบุรี	เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก	ปราบดาภิเษก	ก่อนจันทน์
พระองค์เจ้าลำดวน	โอรสของกรมพระราชวังบวรมหา สุรสีหนาท (บุญมา)	พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	ก่อนจันทน์
พระองค์เจ้าอินทปิต กรมขุนกษัตริย์นาชิต (เจ้าฟ้าหมื่น)	โอรสของพระเจ้ากรุงธนบุรี	พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	ก่อนจันทน์
หม่อมไกรสร	โอรสพระพุทธรยอดฟ้าจุฬาโลกฯ	พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	กำจัดคู่แข่งทางการเมือง	ถูกถอดเป็น ไพร่ก่อนแล้ว จึงตัดหัว

ที่มา : หนังสือ อยุธยา : Discovering Ayutthaya โดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

จะเห็นได้ว่า ความวุ่นวายในราชสำนักสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้นมีมาโดยตลอด ซึ่งนอกจากการทำศึกสงครามเพื่อขยายอาณาจักร หรือเพื่อปราบหัวเมืองต่างๆ ที่แข็งเมืองแล้ว ยังมีมูลเหตุอื่นๆ ที่สำคัญอันนำมาซึ่งการเสียดังกรุงศรีอยุธยาอีกหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นการแย่งชิงราชสมบัติระหว่างราชวงศ์ หรือราชวงศ์เดียวกันเอง ความอ่อนแอและการแตกความสามัคคีภายในราชสำนัก การแทรกแซงระหว่างราชวงศ์ หรือแม่แต่กระทั่งความเสื่อมศรัทธาในระบบสมมุติเทพนั้นก็ถือเป็นมูลเหตุสำคัญอันนำมาซึ่งการเสียดังกรุงศรีอยุธยาทั้งสองครั้ง

❖ มูลเหตุแห่งการเสียดังกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๑ ปี พ.ศ. ๒๑๑๒

◆ ประเด็นที่ ๑ การรุกรานของพม่า

เนื่องจากอาณาจักรอยุธยา มีอาณาเขตที่กว้างขวาง และมีชายแดนติดกับอาณาจักรเพื่อนบ้านมากมาย ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือพม่า ที่พยายามขยายอาณาเขตเช่นกัน อันเป็นชนวนให้เกิดสงครามระหว่างอยุธยาและพม่าขึ้นหลายครั้งในเวลาต่อมา

การรุกรานของพม่าครั้งแรกนั้น เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่พม่ายกทัพเพื่อครอบครองพื้นที่บริเวณเมืองเชียงกราน ซึ่งเป็นหัวเมืองทางด้านทิศตะวันตกของพระนคร เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๑๘ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของ

สมเด็จพระไชยราชาธิราช จักรพรรดิสุพรรณภูมิ กษัตริย์พระองค์ที่ ๑๓ แห่งกรุงศรีอยุธยา และตรงกับสมัยของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ กษัตริย์พม่าแห่งราชวงศ์ตองอู ศึกครั้งนี้สมเด็จพระไชยราชา ได้สั่งให้บัญชาการการรบด้วยพระองค์เอง โดยมีทหารอาสาชาวโปรตุเกส ที่มีความชำนาญการใช้ปืนไฟ และเริ่มมีการใช้ปืนไฟในการรบเป็นครั้งแรก ผลสงครามครั้งนี้กรุงศรีอยุธยาสามารถยึดเอาเมืองเชียงกรานกลับคืนมาได้ และส่งผลให้เกิดการทำสงครามระหว่างอาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรพม่านับแต่นั้นมา

หลังจากนั้น ราวปี พ.ศ. ๒๑๕๑ กองทัพของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ นำโดยพระมหาอุปราชบุเรงนอง ได้ยกกองทัพเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ เพื่อเข้าล้อมกรุงศรีอยุธยา และตรงกับสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา และมีพระอัครมเหสี คือ พระสุริโยทัย ศึกครั้งนี้เป็นที่เลื่องชื่อในวีรกรรมของพระสุริโยทัย ซึ่งปลอมพระองค์เป็นชาย และทรงยกทัพออกไปต้านรับกองทัพของพระเจ้าแปร ณ ทูลุมพลี จนถูกพระแสงของ้าวของพระเจ้าแปรฟันสิ้นพระชนม์บนคอช้าง เพื่อปกป้องพระราชสวามีไว้ แต่ศึกครั้งนี้เป็นฝ่ายกรุงศรีอยุธยาที่ได้รับชัยชนะและปกป้องพระนครเอาไว้ได้ จากนั้นกรุงศรีอยุธยาก็ว่างเว้นจากการทำสงครามอีก ๑๕ ปี (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๗ : ๑๘๙)

ที่มา : จิตรกรรมโดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจิตรเจริญ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ แสดงภาพสมเด็จพระสุริโยทัย (กลาง) บนหลังช้างทรง ชับช้างเข้าระหว่าสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (ขวา) และพระเจ้าแปร (ซ้าย)

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๔

จนกระทั่งปี พ.ศ.๒๑๐๖ ในสมัยของพระเจ้าบุเรงนอง (Bayinnaung) กษัตริย์พม่าแห่งราชวงศ์ตองอู ที่พยายามที่จะเอากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองประเทศราช พระเจ้าบุเรงนองผู้นี้ นับว่าเป็นกษัตริย์พม่าที่มีความเข้มแข็ง ชาญฉลาด และมีความสามารถในการทำศึกสงคราม จนได้สมญานามว่า “พระเจ้าชนะสิบทิศ” ในสมัยของพระเจ้าบุเรงนองนั้น มีการทำศึกที่เรียกว่า “สงครามช้างเผือก” โดยมีสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเป็นแม่ทัพฝ่ายไทย และพระเจ้าบุเรงนอง แห่งราชวงศ์ตองอูเป็นแม่ทัพฝ่ายพม่ายกทัพเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาผ่านทางด่านแม่ละเมาเรื่อยมา จนชิดพระนคร พร้อมกับแม่ทัพพม่าคนอื่นๆ ได้แก่ พระมหากุปราช เจ้าเมืองแปร เจ้าเมืองตองอู เจ้าเมืองอังวะ และเจ้าเมืองเชียงใหม่ พระเจ้าบุเรงนองทำศึกอยู่นอกเมืองพระนครอยู่หลายวัน แต่ก็ไม่สามารถยึดพระนครเอาไว้ได้ จึงทำการส่งพระราชสาส์นแจ้งแก่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิว่าจะทรงเลือกที่จะรบต่อไป หรือจะยอมสงบศึก ด้วยลักษณะส่วนพระองค์ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิที่ทรงสุขุม ใฝ่ธรรมะและรักความสงบ พระองค์จึงมีพระราชสาส์นตอบกลับพระเจ้าบุเรงนองว่าพระองค์จะยอมสงบศึก โดยจะมีการเจรจาเกิดขึ้น ณ ที่ประทับชั่วคราวบริเวณวัดเมรุสาภิรามกับวัดหัดดาวาส (दनัย ไชโยธา, ๒๕๕๐ : ๒๑๙) แม้การครั้งนี้จะมีเหล่าขุนนางอำมาตย์คัดค้านเป็นจำนวนมาก แต่พระองค์ก็ยังยืนยันพระทัยที่จะสงบศึก โดยปฏิบัติตามเงื่อนไขของพระเจ้าบุเรงนอง ได้แก่ การมอบช้างเผือก จำนวน ๔ เชือกให้กับพระเจ้าบุเรงนอง การส่งมอบเหล่าเสนาอำมาตย์และพระราชวงศ์ผู้ซึ่งไม่เห็นด้วยแก่การยอมสงบศึกครั้งนี้ อันได้แก่ พระรามศวร พระยาจักรี พระยาจักรีมหาเสนา และพระสมุทรสสงคราม นอกจากนี้ยังมีข้อเรียกร้องอื่นๆ เช่น อยุธยาจะต้องส่งช้างให้แก่พม่าปีละ ๓๐ เชือก ส่งเงินให้แก่พม่าปีละ ๓๐๐ ชั่ง ให้พมามีสิทธิในการเก็บภาษีอากรในเมืองมะริด (दनัย ไชโยธา, ๒๕๕๐ : ๒๑๙) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการทำสัญญาสงบศึกระหว่างกรุงศรีอยุธยาและพม่าแล้วก็ตาม แต่พระเจ้า

บุเรงนองก็ยังไม่หยุดความพยายามที่จะเอากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองประเทศราช จึงทรงพยายามทำทุกวิถีทางในการเอาชนะกรุงศรีอยุธยา

◆ ประเด็นที่ ๒ ความวุ่นวายทางการเมืองจากกบฏท้าวศรีสุตาจันทร์

ในประเด็นนี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างของเหตุการณ์เพียงเหตุการณ์เดียว แต่ถือว่าสำคัญที่สุดและเป็นสาเหตุแห่งความวุ่นวายและการขาดเสถียรภาพทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยา นั่นก็คือเหตุการณ์ “กบฏท้าวศรีสุตาจันทร์”

ท้าวศรีสุตาจันทร์ เป็นชื่อตำแหน่งหนึ่งจากทั้งหมดสี่ตำแหน่งของสนมเอกในสมเด็จพระไชยราชาธิราช ไม่ใช่พระนามแต่อย่างใด หากแต่หมายถึงพระชายาของกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาจากดินแดนทั้ง ๔ ซึ่งมาจากเมืองเหนือ บั๊กชไต สุพรรณภูมิ และละโว้-อโยธยา ได้แก่ ศรีสุตาจันทร์ ศรีจุฬาลักษณ์ อินทรสุเรนทร และอินทรเทวี (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, ๒๕๕๓ : ๙๐) และหากพระชายาองค์ใดให้การประสูติพระราชโอรส ที่จะได้เป็นผู้สืบราชสมบัติ พระชายาองค์นั้นก็จะมีศักดิ์และสิทธิ์เหนือกว่าพระชายาทั้ง ๓ ทันทิ โดยในประวัติศาสตร์ได้ระบุเอาไว้ว่า ท้าวศรีสุตาจันทร์ได้ให้กำเนิดพระราชโอรส คือ “พระยอดฟ้า” ทำให้พระนางถูกกล่าวถึงในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาว่า “แม่หยั่วศรีสุตาจันทร์”

มีการสันนิษฐานเกี่ยวกับพระชาติกำเนิดของท้าวศรีสุตาจันทร์ว่าสืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์อูทอง โดยอาจสืบเชื้อสายมาจากสมเด็จพระรามาธิบดีที่เสวยราชสมบัติแล้วถูกส่งไปอยู่เมืองปทาดูจาม จึงทำให้ผู้สืบเชื้อสายราชวงศ์ดังกล่าวได้รับการเลี้ยงดูสืบมาและให้มาทำหน้าที่สำคัญในราชสำนัก (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, ๒๕๕๓ : ๙๕) ซึ่งสอดคล้องกับจดหมายเหตุวันวลิต ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขุนวรวงศาธิราช หรือพันบุตรศรีเทพ ที่เดิมเป็นพนักงานเฝ้าหอพระข้างหน้าในพระราชวังหลวงมาก่อน และมีหน้าที่อ่านแปลหนังสือพงศาวดารของต่างประเทศให้แก่พระเจ้าอยู่หัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าขุนวรวงศาธิราชและท้าวศรีสุตาจันทร์มีศักดิ์เป็นญาติกัน ซึ่งไม่ได้มาจากตระกูลชั้นต่ำ แต่เป็นระดับ

ผู้รู้ และอยู่ในฐานะระดับปโรหิตที่มีหน้าที่เกี่ยวกับพระราชพิธีในราชสำนัก (พิเศษ เจียจันทรพงษ์, ๒๕๕๓ : ๙๔)

ราวปี พ.ศ. ๒๐๘๑ เกิดการผลัดแผ่นดินเมืองเชียงใหม่ บรรดาเจ้าเมืองเหนือต่างพร้อมใจกันแต่งตั้งพระนางมหาเทวีจิริระประภาขึ้นปกครองเมืองเชียงใหม่แทนพระเกษเกล้าที่ถูกกลบปลงพระชนม์ สมเด็จพระไชยราชาเมื่อทราบข่าวจึงได้ยกกองทัพมาปราบหัวเมืองล้านนา เนื่องจากกลัวจะแข็งเมือง แต่พระนางมหาเทวีจิริระประภาทรงขอเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาเสียก่อน จึงไม่มีการสู้รบ แต่ไม่นานนักเมืองเชียงใหม่ก็หันไปเข้ากับพม่า ในสมัยของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระไชยราชาทรงไม่พอพระทัย เนื่องจากพิจารณาแล้วว่าหากปล่อยให้เมืองเชียงใหม่ไปรวมอยู่กับพม่าแล้ว อีกไม่นานพระเจ้าตะเบงชเวตี้ต้องมารุกรานกรุงศรีอยุธยา พระองค์จึงยกกองทัพอยุธยาไปปราบเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. ๒๐๘๘ หลังจากนั้นจึงเสด็จกลับพระนครและทรงประชวร โดยในระหว่างที่สมเด็จพระไชยราชาเสด็จประชวรอยู่นั้น ท้าวศรีสุดาจันทร์ได้มีสื่อสัมพันธ์กับพันบุตรศรีเทพ มีการมอบ “เมี่ยง” และ “ดอกจำปา” ให้แก่กัน และด้วยความเสนหาซึ่งกันและกัน จึงวางแผนกลบปลงพระชนม์พระไชยราชา และทำการยกพระยอดฟ้า ขึ้นเป็นกษัตริย์แทนพระราชบิดา แต่ด้วยพระยอดฟ้ามีพระชนม์เพียง ๑๑ พรรษา ท้าวศรีสุดาจันทร์ได้ปรึกษากับขุนนางที่อยู่ฝ่ายพระนาง โดยโยกย้ายสลับเปลี่ยนตำแหน่งให้กับพันบุตรศรีเทพ โดยเลื่อนขึ้นพันบุตรศรีเทพเป็น “ขุนชินราช” ผู้รักษาหอพระข้างใน ต่อมาก็ได้ยกตำแหน่งเป็น “ขุนวรวงศา” ปฏิบัติราชการแผ่นดินแทนพระยอดฟ้า และตัวของพระนางเอง มีตำแหน่งเป็น “พระชนนีผู้ช่วยบริหารราชการแผ่นดิน” จนกว่าพระยอดฟ้าจะทรงเจริญพระชันษา ภายหลังท้าวศรีสุดาจันทร์และขุนวรวงศา รวมมือกันปลงพระชนม์พระยอดฟ้า แล้วให้ขุนวรวงศาขึ้นเป็นกษัตริย์ นามว่า “ขุนวรวงศาธิราช”

การขึ้นครองราชย์ของขุนวรวงศาธิราช โดยให้ท้าวศรีสุดาจันทร์อยู่เบื้องหลังนั้น สร้างความไม่พอใจ

ต่อบรรดาขุนนางอำมาตย์จำนวนไม่น้อย งานราชการต่างๆ ภายในพระนครก็ติดขัด ล่าช้า ไม่ทันการ นอกจากนี้ข้าว ปลา อาหาร ต่างๆ ก็แพงขึ้นเป็นทวีคูณ ประชาชนเดือดร้อนด้วยความยากลำบาก ทำให้กลุ่มขุนนางที่ไม่เห็นด้วยกับการขึ้นครองราชย์ นำโดยขุนพิเรนทรเทพ ร่วมกันวางแผนปลงพระชนม์ขุนวรวงศาธิราชและเจ้าแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ ผนอลองบางปลาหมอ (ปวิตร์ นวะมะรัตน, ๒๕๕๑ : ๕๘) จากนั้นจึงนำศิษะของทั้งสองไปเสียบประจานไว้ ณ วัดร้าง และได้ถวายบัลลังก์คืนแก่ “พระเศียรราชา” ซึ่งทรงผนวชอยู่ และทำพิธีปราบดาภิเษกขึ้นเป็น “สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๕๗ : ๑๘๘)

◆ **ประเด็นที่ ๓** การเอาใจออกห่างของสมเด็จพระมหาธรรมราชา

ประเด็นนี้ สืบเนื่องมาจากเมื่อครั้งท้าวศรีสุดาจันทร์และขุนวรวงศาธิราชได้สมคบกันกลบปลงพระชนม์สมเด็จพระไชยราชาธิราชและพระยอดฟ้า และให้ขุนวรวงศา ตั้งตนเป็นกษัตริย์ จนเป็นเหตุให้เกิดความไม่พอใจเป็นอย่างมากต่อเหล่าขุนนางในพระนคร และเมื่อความนี้ทราบไปถึงขุนพิเรนทรเทพ ซึ่งรั้งตำแหน่งเจ้าเมืองพิษณุโลกสองแควอยู่ จึงเสด็จจากเมืองพิษณุโลกลงมายังพระนคร และพยายามหาหนทางในการต่อต้านและชิงบัลลังก์จากขุนวรวงศาธิราชมาให้แก่พระเศียรราชา จนเป็นผลสำเร็จ และสถาปนาพระเศียรราชา เป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ จากนั้น สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงได้สถาปนาขุนพิเรนทรเทพ ผู้ซึ่งเป็นราชินิกุลฝ่ายมารดาแห่งราชวงศ์สุโขทัย ขึ้นเป็นเจ้านามว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช และให้ประทับอยู่ที่พิษณุโลกตามเดิม โดยรั้งตำแหน่งเจ้าราชธานีฝ่ายเหนือ และสิทธิอำนาจควบคุมดูแลหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งหมด อีกทั้งยังได้พระราชทานพระวิสุทธิกษัตริย์ พระราชธิดาในพระองค์กับสมเด็จพระสุริโยทัย ให้เป็นพระอัครมเหสีแก่พระมหาธรรมราชา

ต่อมาเกิดสงครามช้างเผือก ทำให้ฝ่ายกรุงศรีอยุธยาต้องสูญเสียช้างเผือก พระรามเมศวรและ

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๔

เครื่องบรรณาการให้กับพม่าและพระเจ้าบุเรงนองยังทรงขอพระองค์ดำจากพระมหาธรรมราชาไปเป็นองค์ประกันที่หงสาวดีด้วย โดยได้ไตร่ตรองไว้แล้วว่าการที่นำพระราชโอรสของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิและของสมเด็จพระมหาธรรมราชาเป็นเป็นองค์ประกันนั้นจะทำให้กรุงศรีอยุธยาไม่กล้าแข็งเมืองต่อพม่า ด้วยเกรงว่าจะเป็นอันตรายแก่พระราชโอรสของทั้งสองพระองค์ ดังนั้นจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พระมหาธรรมราชาเริ่มมีใจต่อพระเจ้าบุเรงนอง

นอกจากนี้ การรุกรานของพระเจ้าบุเรงนองเริ่มมีมากขึ้น โดยเข้ามาตีหัวเมืองทางเหนือ คือ ล้านนา พระมหาธรรมราชาทรงส่งกองทัพเข้ากับพม่าเพื่อตีล้านนาจนเป็นผลสำเร็จ นอกจากนี้เมื่อครั้งที่พระมหาจักรพรรดิต้องการสร้างสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง โดยการพระราชทานพระเทพกษัตริย์ตรีให้ ก็ถูกพระมหาธรรมราชาส่งข่าวบอกกองทัพพม่าให้ชิงตัวท้าวเทพกษัตริย์ตรีกลางทาง ทำให้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยากับล้านช้างล้มเหลวลง ต่อมาพระมหาจักรพรรดิได้เข้าสู่กรมการพัฒนาศรีอีกครั้ง ด้วยทรงต้องการหาความสงบ จึงให้พระมหินทราธิราชเป็นผู้ดูแลบ้านเมืองต่อจากพระองค์ ในครั้งนี้เองที่ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่พระมหาธรรมราชาเปลี่ยนไปเข้ากับฝ่ายพระเจ้าบุเรงนอง กล่าวคือ เมื่อครั้งที่พมามบุกมาประชิดเมืองพิษณุโลก พระมหาธรรมราชาได้ขอกำลังจากพระนครให้มาช่วยรบ แต่ก็ไม่เป็นผล เพราะพระมหินทราธิราชไม่ได้ส่งกำลังไพร่พลมาช่วยแต่อย่างใด จึงทำให้พระมหาธรรมราชาเสด็จไปเข้าเฝ้าพระเจ้าบุเรงนอง ในปี พ.ศ.๒๑๐๘ เพื่อเจรจาสงบศึกและเข้ากับฝ่ายพระเจ้าบุเรงนอง พระมหาธรรมราชาได้รับการสถาปนาจากพระเจ้าบุเรงนองเป็น พระศรีสรรเพชญ์ครองเมืองพิษณุโลกสองแคว ในฐานะประเทศราชของหงสาวดี (दन्ये ไซยโยธา, ๒๕๕๐ : ๒๒๐)

การขึ้นครองราชย์ของพระมหินทราธิราชต่อจากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ นับเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ เนื่องจากตำแหน่งเจ้าเมืองพิษณุโลกสองแควนั้น มักจะดำรงตำแหน่งพระมหากษัตริย์ด้วย แต่สมเด็จพระ

พระมหาจักรพรรดิไม่ได้ทรงยกราชบัลลังก์ให้พระมหาธรรมราชาธิราช แต่ทรงยกให้กับพระมหินทราธิราช ซึ่งเป็นพระราชโอรสแทน อีกทั้งพระมหินทราธิราชมีศักดิ์เป็นหลานของพระมหาธรรมราชา แต่กลับได้รับตำแหน่งกษัตริย์ซึ่งสูงกว่า อาจทำให้ไม่พอใจพระทัย จึงไม่ยอมยกทัพมาช่วยพระนครและหันไปเข้ากับฝ่ายพม่าก็เป็นได้

◆ ประเด็นที่ ๔ เกิดหนอนบ่อนไส้ในกรุงศรีอยุธยา

ภายหลังจากสงครามข้างเฝือก ในปี พ.ศ.๒๑๑๑ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิก็ได้เสด็จสวรรคต ทำให้พระราชโอรส คือ สมเด็จพระมหินทราธิราชเสด็จขึ้นครองราชย์ต่อจากพระราชบิดา เป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาองค์ที่ ๑๖ และทรงเป็นแม่ทัพในการทำสงครามกับพม่า และในระหว่างที่ทำสงครามกับพม่าอยู่นั้น พระยาจักรี ผู้ซึ่งถูกส่งไปเป็นตัวประกันให้กับพระเจ้าบุเรงนองเมื่อครั้งสงครามข้างเฝือก ก็ได้หนีกลับเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา และเข้าเฝ้าสมเด็จพระมหินทราธิราช เพื่อขอรับราชการด้วยความที่เป็นขุนนางผู้ใหญ่ประกอบกับสมเด็จพระมหินทราธิราช มีความไว้วางใจเชื่อใจในพระยาจักรีผู้นี้ จึงทรงแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพใหญ่ คุมกองกำลังทหารเพื่อดูแลพระนคร แต่สมเด็จพระมหินทราธิราชหารู้ไม่ว่า พระยาจักรีผู้นี้คือหนอนบ่อนไส้ ผู้ที่พระเจ้าบุเรงนองส่งมาเพื่อหาทางเปิดประตูพระนครและให้ทหารพมามบุกตีกรุงศรีอยุธยาได้โดยง่าย พระยาจักรีใช้โอกาสและอำนาจหน้าที่ของตนเองในการสั่งการโยกย้ายนายทหารต่างๆ ที่มีความสามารถไปประจำการในบริเวณที่ไม่มีความสำคัญ และสลับให้นายทหารที่ไร้ความสามารถเข้ามาเป็นทัพหน้าสู้ศึกกับกองทัพพม่า เพียงไม่กี่วัน พระยาจักรีก็ลอบเปิดประตูเมืองพระนครได้ ทำให้กองทัพพมามบุกเข้ามาตีภายในพระนครและยึดพระนครได้อย่างง่ายดาย และสมเด็จพระมหินทราธิราชก็ทรงถูกจับเป็นตัวประกัน ต่อมาพระยาจักรีผู้ที่คิดคดทรยศต่อกรุงศรีอยุธยา ถูกพระเจ้าบุเรงนองสั่งให้ประหารชีวิต เนื่องจากกระทำตัวเป็นกบฏทรยศบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง หากปล่อยไว้ต่อไปภายหน้าอาจจะคิดทรยศต่อกรุงหงสาวดีก็เป็นได้

นักประวัติศาสตร์มองว่า การล่มสลายของอาณาจักรอยุธยาครั้งที่ ๑ นั้น ย่อมมาจากปัญหาการรุกรานของพม่าเป็นหลัก หากแต่เบื้องหลังที่ส่งเสริมอีกชั้นหนึ่งนั้น ยังมีอีก ๒ ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ความวุ่นวายทางการเมืองภายในกรุงศรีอยุธยานับตั้งแต่สมัยตอนปลายสมเด็จพระไชยราชาธิราช ต่อเนื่องจนถึงขุนรวงศาธิราช ที่ทำให้การเมืองการปกครองของอยุธยาต้องสั่นคลอนเป็นอย่างมาก เมื่อมีการปราบปรามท้าวศรีสุดาจันทร์และขุนรวงศาธิราชได้ เหล่าบรรดาขุนนางชั้นผู้ใหญ่ก็หมดอำนาจทางการเมืองและการคลังของอยุธยาก็ร่อยหรอลงไปมาก ประเด็นต่อมาคือ การแทรกแซงของราชวงศ์สุโขทัยที่นำโดยขุนพิเรนทรเทพ หรือ พระมหาธรรมราชา ที่ได้เป็นราชบุตรเขยในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิในเวลาต่อมาพบว่าเมื่อพระมหาธรรมราชา ได้ไปปกครองเมืองพิษณุโลกแล้วก็มีกำลังและอำนาจในทางหัวเมืองเหนืออย่างมาก อีกทั้งยังมีประเด็นที่ขัดแย้งอย่างต่อเนื่องกับศูนย์กลาง คือ อยุธยา จนสุดท้ายเมื่อพระมหาธรรมราชาหันไปเข้ากับพระเจ้าบุเรงนองของพม่า ก็เหมือนกับเป็นการเปิดโอกาสให้พม่าเข้ามารุกรานอาณาจักรได้ง่ายยิ่งขึ้น ดังนั้น เมื่อถึงเวลาที่พม่าเข้ามาโจมตีจริงจึงอยุธยาจึงไม่สามารถที่จะต้านทานเอาไว้ได้ จำต้องเสียเอกราชให้กับพม่าในที่สุด

หลังการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาแล้วอาณาจักรก็ตกอยู่ภายใต้การปกครองและอำนาจของพม่า และพม่าได้แต่งตั้งให้พระมหาธรรมราชาเป็นกษัตริย์ปกครองกรุงศรีอยุธยา แต่อยู่ในฐานะของหัวเมืองประเทศราชของหงสาวดี ครั้นเมื่อถึงสมัยสมเด็จพระนเรศวร พระราชโอรสของพระมหาธรรมราชา ทรงประกาศเอกราช ปลดแอกของไทยออกจากพม่า ราชวงศ์สุโขทัยก็ขึ้นมาเป็นกษัตริย์และมีอำนาจในกรุงศรีอยุธยาอย่างเต็มตัว และปกครองบ้านเมืองสืบต่อไปอีกหลายปี จนกระทั่งเกิดการเสียกรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งที่สอง (ภาสกร วงศ์ตะวัน, ๒๕๕๓ : ๖๘)

❖ มลเหตุแห่งการเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๓๑๐

ประเด็นที่ ๑ ความเสื่อมเรื้อรังในสถาบันการเมืองและสังคม

ความเสื่อมเรื้อรังในสถาบันการเมืองและสังคม มีสาเหตุอันเนื่องมาจากการแย่งชิงอำนาจนับตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าเอกาทศรถ รัชกาลที่ ๒๑ จนกระทั่งถึงการเสียกรุงครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ ซึ่งตลอดระยะเวลาประมาณ ๑๖๐ ปี กรุงศรีอยุธยามีการแย่งชิงอำนาจในบรรดาพระราชวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่ถึง ๒๐ ครั้ง หรือเฉลี่ย ๘ ปีต่อครั้ง (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๗ : ๒๑๑) แต่ละครั้งย่อมเกิดการสูญเสียและสร้างความอ่อนแอให้เกิดขึ้นแก่กำลังไพร่พล สะสมเรื้อรามา เช่น

เมื่อสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม รัชกาลที่ ๒๓ เสด็จสวรรคต ใน พ.ศ. ๒๑๗๑ สมเด็จพระเชษฐาธิราช (พระราชโอรสองค์ใหญ่ พระชนมายุ ๑๕ พรรษา) ขึ้นครองราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ ๒๔ ก็ถูกพระยาปลาโหมสุริยวงศ์จับสำเร็จโทษ แล้วยกสมเด็จพระอาทิตย์วงศ์ (พระราชโอรสองค์เล็ก พระชนมายุ ๙ พรรษา) ขึ้นครองราชสมบัติแทนเป็นรัชกาลที่ ๒๕ แต่ในอีก ๒๘ วันต่อมา พระยาปลาโหมสุริยวงศ์ก็จับสำเร็จโทษอีก แล้วสถาปนาตนเองขึ้นเป็นพระเจ้าปราสาททอง รัชกาลที่ ๒๘ สร้างความแตก้าวขึ้นในหมู่ขุนนางข้าราชการ เกิดการชิงดีชิงเด่นประจบสอพลอขึ้นทั่วไป (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๗: ๒๑๒) หรือเมื่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รัชกาลที่ ๒๙ ประชวรหนัก มิได้ทรงแต่งตั้งรัชทายาท ก็เป็นโอกาสให้พระเพทราชา ขุนนางผู้ใหญ่ยึดอำนาจ แล้วปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์เสียเองเป็นรัชกาลที่ ๓๐ แทนที่จะมอบราชสมบัติให้แก่เจ้าฟ้าอภัยทศซึ่งเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทำให้เกิดการแตกแยก แบ่งพวกขึ้นในหมู่ขุนนางข้าราชการไทยและเทศในสมัยนั้น

ครั้งสุดท้ายก่อนเสียกรุง สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ รัชกาลที่ ๓๒ ทรงแต่งตั้งเจ้าฟ้าพร พระราชอนุชาเป็น

วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน

ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม) ๒๕๕๔

พระมหากุปราช (วังหน้า) แต่ครั้งเมื่อพระองค์ประสูรย หนักกลับทรงยกราชสมบัติ ให้แก่เจ้าฟ้าอภัย พระราชโอรส โดยไม่ได้ทรงยกให้พระราชอนุชาที่ดำรงตำแหน่งอุปราช สงครามกลางเมืองแย่งชิงราชสมบัติครั้งยิ่งใหญ่ จึงเกิดขึ้น มีการสู้รบอย่างหนัก ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก ในที่สุด เจ้าฟ้าอภัย พระราชโอรสเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ถูกจับสำเร็จโทษพร้อมกับพระราชวงศ์ ข้าราชการ ขุนทหารต่างๆ แม้ทัพนายกองที่มีฝีมือ ซึ่งเหลือจากถูกประหาร ก็เกิดระส่ำระสาย ไม่แน่ใจว่า ยศหรือบรรดาศักดิ์จะถูกปลดไปเมื่อใด ความเสื่อมในด้านกำลังทหารจึงทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น (ชาวยุทธวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๗ : ๒๒๐)

ประเด็นที่ 2 ความเสื่อมจากการมีผู้นำที่ไม่เข้มแข็งเด็ดขาด

เมื่อพระมหากุปราช (เจ้าฟ้าพร) พระอนุชาของสมเด็จพระเจ้าท้ายสระปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (รัชกาลที่ ๓๓) ทรงมอบราชสมบัติให้แก่พระราชโอรสองค์ที่สอง คือ กรมขุนพรพินิต แทนที่จะมอบให้กับพระราชโอรสองค์ใหญ่ คือกรมขุนอนุรักษมนตรี (เจ้าฟ้าเอกทัศ) เนื่องจากทรงเห็นว่า เจ้าฟ้าเอกทัศอ่อนแอ ปราศจากความเพียร เกรงว่าจะรักษาราชสมบัติไว้ไม่ได้

กรมขุนพรพินิตขึ้นครองราชย์ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้าอุทุมพร รัชกาลที่ ๓๔ แม้ว่าจะทรงมีพระปรีชาสามารถในกิจการบ้านเมือง แต่ทรงมีพระทัยไม่เข้มแข็ง ไม่กล้าตัดสินพระทัย เมื่อขึ้นครองราชย์แล้ว พระเชษฐา คือ เจ้าฟ้าเอกทัศจึงทรงตั้งแห่ง เสด็จไปประทับพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ เพื่อแสดงพระองค์เป็นกษัตริย์ สมเด็จพระเจ้าอุทุมพรก็ทรงมีรัฐจะทำประการใด ครองราชย์อยู่ ๒ เดือน จึงมอบราชสมบัติให้เจ้าฟ้าเอกทัศเป็นกษัตริย์แทน ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ รัชกาลที่ ๓๕ (สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์) แล้วสมเด็จพระเจ้าอุทุมพรก็ออกผนวชเป็นพระภิกษุเพื่อหาความสงบ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศทรงมีลักษณะอ่อนแอ ไม่ทรงทราบวิธีที่จะบริหาร

บ้านเมือง ดังนั้นเมื่อพระเจ้าอลองพญายกทัพพม่ามา ชิมลางตีกรุงศรีอยุธยา ใน พ.ศ. ๒๓๐๓ ขุนนางและอาณาประชาราษฎร์จึงต้องอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าอุทุมพรให้ลาผนวชมาช่วยรบพม่า สมเด็จพระเจ้าอุทุมพรก็มีได้ทรงขัดข้อง ทรงลาผนวชมาช่วยรักษาพระนคร บังเอิญโชคดีที่พระเจ้าอลองพญาประสบบุบัติเหตุ ขณะที่พระองค์ทรงบัญชาการรบปืนใหญ่แตกต้องพระวรกาย จึงยกทัพกลับและสิ้นพระชนม์ระหว่างทางที่บริเวณชายแดนเขตเมืองตาก (दनัย ไชโยธา, ๒๕๕๐ : ๑๐๓)

เมื่อเสร็จศึกแล้ว แทนที่สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร จะทรงใช้ความเด็ดขาดขึ้นครองราชสมบัติจัดการบ้านเมืองให้เข้มแข็งต่อไป กลับทรงผนวชเป็นพระภิกษุอีกดังเดิม ปล่อยให้กรุงศรีอยุธยามีพระเจ้าแผ่นดินที่หย่อนพระปรีชาสามารถที่จะบริหารราชการแผ่นดิน พระองค์เดิม คือ สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เมื่อพระเจ้ามังระ (ราชบุตรของพระเจ้าอลองพญา) ยกทัพใหญ่มาล้อมกรุง สมเด็จพระเจ้าเอกทัศก็มิได้ทรงเป็นผู้นำทัพบรรดาทหารหาญทั้งปวงจึงขาดขวัญและกำลังใจ ออกจากกำแพงไปรบครั้งใดก็เสียที่พม่าแตกพ่ายกลับมาทุกครั้ง จนเสียกรุงในที่สุด (दनัย ไชโยธา, ๒๕๕๐ : ๑๐๔)

ประเด็นที่ 3 ไพร่พลขาดความพร้อมรบ

เนื่องจากการว่างเว้นศึกสงครามมานาน สงครามกับต่างประเทศครั้งสุดท้ายก่อนรบพม่า คือ สงครามกับเขมร เมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๐ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ รัชกาลที่ ๓๒ บรรดาไพร่พลแม่ทัพนายกองขาดประสบการณ์ในการทำสงครามใหญ่ นอกจากนั้น สันติภาพที่มีมานานคงจะมีส่วนช่วยให้เกิดความประมาท ขาดการฝึกปรีือกำลังไพร่พล และปล่อยปละละเลยไม่ศึกษาตำราพิชัยสงครามปรับปรุงยุทธวิธีให้ทันสมัยทันเหตุการณ์ เมื่อมีศึกใหญ่มาประชิดพระนครจึงไม่สามารถสู้รบให้มีประสิทธิภาพได้ ถึงกับต้องยอมให้ออกอาสาต่าง ๆ เช่น กองอาสาฝรั่ง แขก และจีน รวมทั้งกองโจรชาวบ้านออกไปช่วยรบ ซึ่งแทนที่จะเป็นผลดีกลับเป็นผลร้าย เพราะ

กองอาสาเหล่านั้นขาดยุทธวิธีในการรบ เมื่อออกไปโจมตีพม่าจึงพ่ายแพ้กลับมา ทำให้ไพร่พลเสียกำลังใจหนักขึ้น

ประเด็นที่ ๔ พม่าเปลี่ยนยุทธวิธีใหม่และหันมาใช้วิธีตัดกำลังของหัวเมืองต่างๆ

สงครามเสียกรุงคราวนี้ พม่าใช้แผนยุทธศาสตร์ผิดไปจากเดิม แต่เดิมนั้นพม้ามักจะมุ่งเข้าตีกรุงศรีอยุธยาในระยะเวลาสั้นๆ แม้จะล้อมกรุงไว้แต่เมื่อถึงฤดูน้ำหลากก็เลิกทัพกลับไป คราวนี้พม้ามุ่งทำสงครามระยะยาว อาศัยที่พระเจ้ามังระเคยร่วมทัพโจมตีกรุงศรีอยุธยาเมื่อคราวที่พระเจ้าอลองพญาพระราชบิดายกทัพมาล้อมกรุง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๓

ทรงทราบดีว่า กรุงศรีอยุธยาเป็นยุทธภูมิที่แข็งแกร่ง มีแม่น้ำล้อมรอบ ชาวปละาอาหารอุดมสมบูรณ์ ยากแก่การที่จะตีเอาได้โดยง่าย จึงทรงวางแผนยุทธศาสตร์อย่างรอบคอบ โดยจัดทัพใหญ่เป็น ๒ ทัพ มุ่งสู่กรุงศรีอยุธยาทั้งทางเหนือ และทางใต้ (दनัย ไชยโยธา, ๒๕๕๐ : ๑๐๕)

ทางเหนือ มีเนเมียวสีหบดีเป็นแม่ทัพ ยกทัพจากเชียงใหม่ตีหัวเมืองต่างๆ ทางเหนือมุ่งลงสู่กรุงศรีอยุธยา

ทางใต้ มีมังฆานรทาเป็นแม่ทัพ ยกทัพตีเมืองทวาย มะริด ตะนาวศรี และมุ่งหน้าขึ้นไปสมทบกับเนเมียวสีหบดีที่กรุงศรีอยุธยา

แผนที่สังเขปแสดงบริเวณที่ตั้งของกองทัพฝ่ายเหนือของพม่า ในสงครามคราวเสียกรุงครั้งที่ ๒ ราวปี พ.ศ.๒๓๐๓

แม่กองทัพทั้งสองจะสามารถยกมาล้อมกรุงศรีอยุธยาได้ตามแผน แต่ก็ถูกต่อต้านจากหัวเมืองต่างๆ บาง โดยเฉพาะจากกลุ่มชาวบ้าน ซึ่งไปรวมตัวกันที่บ้านระจัน (บางระจัน) จนเกิดวีรกรรมบ้านบางระจันขึ้น ชาวบ้านเหล่านี้แม้จะมีจำนวนน้อยนิด แต่ก็สู้รบกับกองทัพขนาดใหญ่ของพม่าได้อย่างทรหดกล้าหาญ และเอาชนะพม่าได้ถึง ๗ ครั้ง สร้างความเข็ดขยาดให้แก่ทหารพม่าอย่างยิ่ง ทั้งๆ ที่ขาดแคลนทั้งอาวุธและผู้คน ปรากฏจากการเสี้ยวแลจากในกรุงก็สามารถรบอยู่นานถึงกว่า ๕ เดือน พม่าระดมกำลังเข้าตีเป็นครั้งที่ ๘ จึงยึดค่ายบางระจันได้

การปิดล้อมกรุงคราวนี้ พม่าดำเนินการอย่างไม่ลดละถึงกลับให้ไพร่พลทำนาปลูกข้าวเป็นเสบียงอาหาร พอถึงฤดูน้ำหลากก็ไม่เลิกทัพไปอย่างเคย แต่กลับต่อเรือต่อแพเข้ารบพุ่งโจมตีทั้งทางน้ำทางบก แม้มีมหานรทาจะป่วยตายไป เนเมียวสีหบดีก็ไม่ยอมเลิกทัพกลับ แต่ตั้งตนเป็นแม่ทัพใหญ่แต่ผู้เดียวแล้วโหมโจมตีกรุงศรีอยุธยาหนักยิ่งขึ้น

การที่กองทัพพม่าโจมตีหัวเมืองทั้งทางเหนือและทางใต้ เป็นการทำลายกำลังของเมืองต่างๆ มิให้สามารถยกทัพมาช่วยได้ กรุงศรีอยุธยาจึงตกอยู่ในสภาพอ่อนเปลี้ย เกิดความขาดแคลนขึ้นภายในกรุง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ยุทธปัจจัย และกำลังผู้คน การขาดเสบียงอาหารทำให้เกิดการลักขโมยแย่งชิงปล้นสะดมขึ้นทั่วไป บ้านเมืองจึงระส่ำระสายไร้ระเบียบ

ประเด็นที่ ๔ เกิดไส้ศึกภายใน

ปรากฏตามคำให้การชาวกรุงเก่าว่า ขณะที่พม่าล้อมเมืองและโหมโจมตีอยู่นั้น มีขุนนางผู้ใหญ่ชื่อพระยาพลเทพ เป็นผู้ทรยศต่อชาติ โดยการลักลอบส่งเสบียงอาหารและอาวุธให้แก่พม่า สุดท้ายยังบอกทิศทางที่จะเข้าประตุมืองแก่พม่า จนพม่าสามารถเข้า

เมืองได้ แม่พระราชาพงศาวดารจะไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ แต่ก็มีจดหมายเหตุของหมอสอนศาสนาชาวฝรั่งเศสบันทึกว่า ทัพพม่าเข้าเมืองได้เพราะได้รับความช่วยเหลือจากชาวพม่าหลายร้อยคนที่อยู่ในกำแพงเมือง ชาวพม่าที่กล่าวถึงนี้มีจริงก็คงเป็นชาวพม่าที่ถูกจับเป็นเชลยจากสงคราม คราวก่อน แต่จะมีชาวพม่าจริงหรือไม่ก็ตาม ที่ยืนยันตรงกันก็คือ มีผู้ให้ความช่วยเหลือแก่กองทัพพม่าจนพม่าสามารถเข้าเมืองได้ เรื่องไส้ศึกภายในจึงนับเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้กรุงศรีอยุธยาต้องสูญสิ้นลง

สงครามครั้งนี้ยืดเยื้อถึง ๑ ปี ๒ เดือน และจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากขาดกำลังไพร่พล ขาดเสบียง ขาดอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ และขาดกำลังใจในการสู้ศึกเพื่อปกป้องบ้านเมืองในครั้งนี้ อีกทั้งพม่ายกทัพขนาดใหญ่มาทั้งสองทาง โดยทัพหนึ่งโจมตีจากหัวเมืองล้านนา และอีกทัพหนึ่งโจมตีหัวเมืองตะวันตกและใต้ ในที่สุดก็ล้อมพระนครเอาไว้ได้

พระเจ้าเอกทัศทรงหลบหนีการจับกุมของพม่าเข้าป่า และหลบซ่อนตัวโดยไร้ซึ่งทหารมหาดเล็กคุ้มกัน เนื่องจากต่างก็หนีเอาตัวรอดทุกคน พระองค์สวรรคตเนื่องจากขาดอาหาร ต่อมาเมื่อพระเจ้าตากตีค่ายพระสุกัญญา กองที่ค่ายโพธิ์สามต้นแตกแล้ว จึงได้สั่งให้ทหารทำการขุดพระศพอัญเชิญใส่พระบรมโกศ ตั้งพระเมรุแล้วถวายพระเพลิงในปี พ.ศ.๒๓๑๐

อันเป็นการอวสานของกรุงศรีอยุธยา ที่เป็นราชธานีแห่งสยามประเทศมายาวนานถึง ๔๑๗ ปี ในวันอังคาร ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๕ ปีกุน หรือตรงกับวันที่ ๗ เดือนเมษายน พ.ศ.๒๓๑๐ (ชาวมุขวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๔๗ : ๑๘)

บรรณานุกรม

- ขจร สุขพานิช. (๒๕๒๓). **ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยอยุธยา**. วุฒิชัย มูลศิลป์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คาร์, อี. เอช. (มปป). **ประวัติศาสตร์คืออะไร**. ชชาติชาย พจนานนท์ (แปล). กรุงเทพฯ. อักษรเจริญทัศน์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (๒๕๔๗). **อยุธยา : ประวัติศาสตร์และการเมือง**. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (๒๕๔๗). **อยุธยา : Discovering Ayutthaya**. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- दनัย ไชโยธา. (๒๕๕๐). **ประวัติศาสตร์ไทย : ยุคอาณาจักรอยุธยา**. โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์. รัชชชัย องค์วุฒิเวทย์, วิไลรัตน์ ยังรอด. (๒๕๔๘). **คู่มือท่องเที่ยว-เรียนรู้ อยุธยา**. กรุงเทพฯ มีวเซียมเพรส.
- ธีระ นุชเปี่ยม. (๒๕๕๒). **ประวัติศาสตร์รับใช้ใคร**. ใน **ประวัติศาสตร์ในมิติวัฒนธรรมศึกษา ยกเครื่องวัฒนธรรมศึกษา**. สุวรรณ เกียรติไกรพิเชษฐ์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (เอกสารวิชาการลำดับที่ ๘๒).
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (๒๕๕๖). “ประวัติศาสตร์และสหวิทยาการ : ชาตินี้เราคงรักกันไม่ได้”. **รัฐศาสตร์สาร**. ปวัตร์ นวะมะรัตน์. (๒๕๕๑). “คลองสระบัวและคลองบางปลาหมอ (คลองผ้าลาย)” ใน **ศิลปวัฒนธรรม** ๒๙.๗ (พฤษภาคม) : ๕๘.
- พระบริหารเทพธานี. (๒๕๔๑). **ประวัติชนชาติไทย เล่ม ๒**. โสภณการพิมพ์.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (๒๕๕๓). **การเมืองในประวัติศาสตร์ ยุคสุโขทัย-อยุธยา พระมหากษัตริย์ กษัตริย์ราช**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (๒๕๒๗). **กรุงศรีอยุธยาของเรา**. กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงศรีอยุธยา.
- Collingwood, R.G. (1982). **The Idea of History**. 21st ed. London : Oxford University Press.
- Hooker, Virginia Matheson. (2003). **A short history of Malaysia : Linking east and west**. St Leonards, New South Wales, Australia : Allen and Unwin.
- Tricky Vandenberg. (2009). **Ayutthaya history**. [online]. เข้าถึงได้จาก : http://www.ayutthaya-history.com/Essays_MappingIudea.html (วันที่สืบค้นข้อมูล 20 กรกฎาคม 2554).

